

26.8x33.02	1	9 עמוד	הארץ - גלריה	23/07/2020	73814162-2
המשכן לאמנות עין חרו - 21364					

אב רוחני

רק שנים אחרי מותו של אבא קובנר הפנה בנו, האמן מיכאל קובנר, את יצירתו לעבר הדמות המיתית, הגדולה מהחיים. "מראות כפולי אפיק" היא אחת התערוכות המעניינות שהוצגו בישראל בשנים האחרונות

נלעד מלצר

מעטים בינינו גדלו בבית שבו הוריהם הם מיתוס מהלך. לא סתם אבא או אמא דר מיננטיים, אלא אבא או אמא שמעשיהם הפכו אותם עוד בחייהם לסוגיה בשיח הציבורי, כאלו ששם הוזכר בתקשורת באופן תדיר והוביל לפולמוסים, מריבות לוהטות, מחנאות. אצל עוד פחות מאיתנו, הבסיס למיתוס הוא מעשים ואירועים שקרו אי שם מעבר להרי החושך, מעשים שבמקרים רבים חרצו גורלות, ושהגישה לאותו מעיין שהזין את המיתוס (שלא במקרה הוא גם אבא מאוד פרוטי) היא מבלבלת, מעורפלת, ואף חסומה מרצון או מאימה.

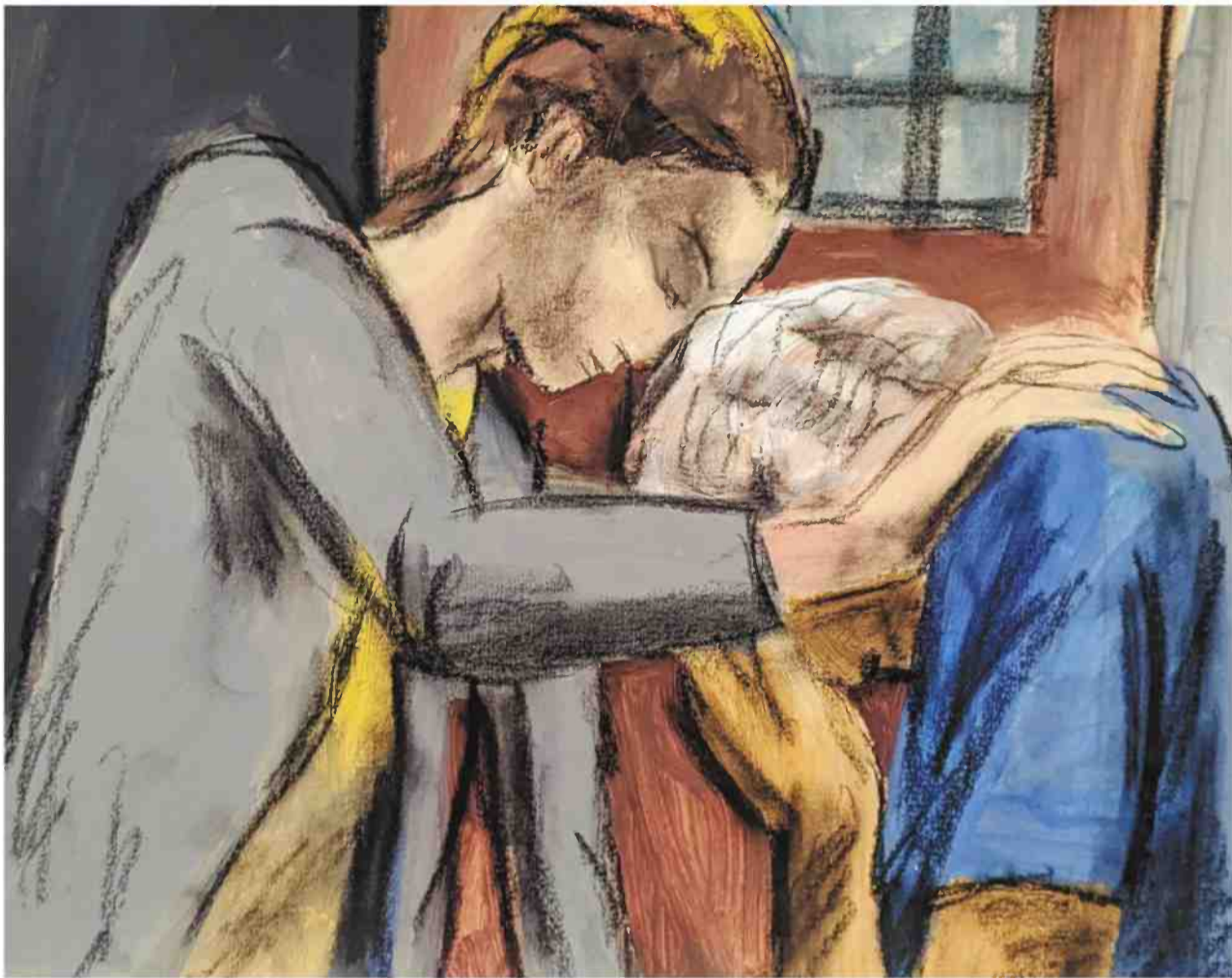
מיכאל קובנר גדל בבית כזה. על אמו ויטקה קמפנר-קובנר – פרטיזנית, מורדת וחלוצה – נכתבו ספרים ונעשה סרט. אביו – משורר, סופר, אמן, וממנהיגי הפרטיזנים באזור וילנה – נחשב לאחת הדמויות המרכזיות בתפר שבין שואה לתקומה, בין מרד נגד קמה לצינונות סוציאליסטית, בין הגות למעשה, בין העולם שחרב לחלום הצינוני. מיכאל קובנר, שנרש ל-1948, גדל בקיבוץ עין חרו, אבל רק שנים אחרי מותו של אבא קובנר ב-1987 הפנה את יצירתו לעבר הדמות הגדולה מהחיים, המיתית, של אביו.

התערוכה "מראות כפולי אפיק" היא סיכום זמני לעשייה האינטנסיבית של קובנר בעקבות הפנייה שלו לעסוק גם במיתוס ובאתוס וגם בדמות האמיתית שהיה אביו, ומשם בהסתעפויות השונות והמשונות, האמיתיות, האפשריות והמפוברקות, שנובעות מהחיים הנוראים, המופלאים שחי ופעל בתוכם. התפנית בתכנים ובנושאים – קובנר היה עד אז בעיקר צייר נופים, דיוקנאות, תפנימים, כלומר נרשאי ציור קלאסיים – לוותה גם בתפנית המניפה הטכנית והמדינמית, ובגישה חדשה. לא עוד התמקדות בציור בודד, רישום או סדרה, אלא מבנה מתפצל, רב מבעים ואפי שמזכיר באופן מובהק את הפרויקטים המורכבים של רועי רוזן, שמערבבים ומותחים דמויות וסיטואציות היסטוריות (ולפעמים אף אוטוביוגרפיות) לתוך יקום פיקטיבי, מדומיין וסוריאליסטי. כמובטח בשם התערוכה, בבסיסה ישנם שני ערוצים.

במרכזו של הראשון, המזויר, דמו של "יחוקאל", שהיא היתוך נרטיבי וחזותי של אבא ומיכאל קובנר, של מומנטים, מחוות, אנקדוטות, חלומות וסיטות, אמיתיים ומומצאים שליוו את חייו, או נכון יותר את שני חייו. במרבית חלקי התערוכה תלויים בין הציורים שירים של אבא קובנר מאחד מהם, "שדה שלא תם", אפשר לה בין שכפולות האפיקים שנתנה לתערוכה את שמה מקורה בשני נחלים. "הוויליה ונחל אלכסנדר מתערבבים, ערבים זה בזה – עד כמות המלים", נחלים שבקרבם בילה יחוקאל-האבא-קובנר את כל חייו. זה שבליטא וזה שבשרון. יחוקאל האמיתי-מיתי ממוקם בין השניים. עשרות ציורים שנבחרו מתוך מאות, כמעט כולם בפורמט אחיד של A4, שוטחים כמו ברצף עות מסרט קולנוע רגעים אינטימיים, למשל נפילת אבא-מיתוס הוקן בביתו, עם אירועים היסטוריים. האינטנסיביות והדחיסות של המוצגים מומנת חזונית ביקור סבלנית כדי לחבר לפחות חלק מאיברי התערוכה, הן בתוך הסדרות עצמן, והן בין כל הסדרות והפרקים.

קיר אחז, למשל, מוקדש לאחד האירועים המכוננים, הטרומטיים, בחייו של קובנר האב: ההחלטה הדרמטית להסגיר את יצחק ויטנברג, מפקד

עשרות ציורים שנבחרו מתוך מאות, כמעט כולם בפורמט A4, שוטחים כמו ברצועות מסרט קולנוע רגעים אינטימיים

מיכאל קובנר, "יחוקאל והפיזיותרפסטית", 2009-2011

אלא שקובנר מחליף את הסצנות הללו מעגמומיות בכך שהוא "בונה" מחדש את הקיבוץ. הבדים המלבניים שהוא צייר בכל חצר משק מתלכדים לכדי ציור ענק שפורש פנורמה צבעונית, אקספרסיבית, שבה כל פאנל-ציור עומד בפני עצמו, אבל הסך הכל חוזר לציורי הקיר הגדולים בחדרי האוכל ובתי העם בקיבוצים בתקופת השיא שלהם, ומעמיד שוב במרכז, באופן הכי קונקרטי, את שאלת הפרט מול המכלול בחברה, בקהילה ובתרבות.

רק באולם האחרון הוא חוזר להיות מיכאל קובנר המוכר, הקלאסי, כשהוא מפנה את מבטו לשדות הרחבים, שמנעד הצבעים שלהם חום, צהוב וירוק, ומקצין את עונות השנה והאור.

"מראות כפולי אפיק" היא תערוכה פוליפונית שבלכה דיאלוגים. ראשון להם, כמוכר, זה שבין מיכאל קובנר לאביו, וגם עם בנו. חשוב לא פחות הוא הדיאלוג המתמשך בין קובנר לאוצרת גליה בר אור שהתממש כחוברת דקה, ובעיקר בחלל המסך שבו ההתעקשות שלה לחשוף זה לצד זה רבדים, מהלכים וכיסויים מסויגים ותכנים שרבים, פילסה בתוך העומס דרך להצבת אחת התערוכות המעניינות שהוצגו בישראל בשנים האחרונות.

מעביר את הטראומה לנכדו במשך טח ריבועי קומיקס ובקוביות לגו שמהן, כמו בעבודה השערורייתית של האמן הפולני זביגנייב ליברה, הם משחזרים ביחד אקציה בגטו. השימוש בלגו להנחת רגע טראומטי, מוכירה לנו התלייה של אוצרת התערוכה גליה בר אור, כבר הופיע בציור של קובנר מראשית מלחמת לבנון.

בקיר הסמוך, בטרפטיך שלרשה ציורי שחור-לבן על משטחי אלומיניום, מספר הבן לאביו על פרישה ברוטלית שנכח בה בומן האינתיפאדה הראשונה. העברות הגדולות מוכירות את טכניקת תחריתי העץ שהביאו עמם האמנים היהודים-גרמנים, כשאת מקום המבט הקודר על הגלות והחורבן תופשת האלימות שבשליטה בעם הפלסטיני. טראומה מקיר לקיר.

האפיק השני שבכותרת התערוכה, "החצר הקיבוצית", ממשיך למעשה את דרכו של קובנר כצייר זה קרוב לחמישה עשורים. בין השנים 2012 עד 2017 קובנר צייר ורשם במגוון טכניקות (שמן, אקריל, גואש, חיתוכי עץ ורישומים) נופי חוץ בחצרות קיבוציים קטנים. את מקום התנופה האופטימית-רווית האידיאולוגיה שבציורי חצר המשק האיכונים של המורה הראשון שלו, יוחנן סימון, תופסות פנינת נוגות שיופיי הפסטורלי אינו שונה מזה שאפשר למצוא ביישובים כפריים רבים. במרבית הציורים אין אנשים, והמבנים הכה מוזהים עם התנועה הקיבוצית – מגדלי המים, הרפתות, המתבנים, הסככות והבתים הקטנים – נראים כמו אנדרטאות לתקופה ועולם שהולכים ונעלמים.

למעשה, להצגה שהועלתה בתיאטרון החאן ושהקלטה שלה מוקרנת בתערוכה, ואת הפיקציה המומחזת-מצולמת הזו, מציירים ממילא הציורים ב"יחוקאל" מעורגנים במציאות שהמידע עליה מקוטע ומוכתם, ולכן לאמנות, לציירים או לשיר שעל הקיר נותר רק לגמגם ולהציף שאלות, רמזים ואפשרויות.

רגע טראומטי

יחסי אבות ובנים נפרשים לא רק בהתכת מיכאל ואביו לדמותו הבדיונית של יחוקאל. כמו ב"מאוס", הרומן הגרפי המהפכני של ארט ספיגלמן, יחוקאל-קובנר

"לגו, אקציה", 2014

מיכאל קובנר – "מראות כפולי אפיק". אוצרת: גליה בר אור. משכן לאמנות, עין חרו. שעות פתיחה: שני עד חמישי 9:00-16:00, שישי 10:00-13:00, שבת 10:00-14:00. יש להתעדכן בשעות פתיחה בתקופת הקורונה